

УДК 343.9

Олена Валеріївна СІДЕЙ,

кандидат юридичних наук

(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВА НА ЗДОРОВ'Я ЖІНОК У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Розглядається проблема захисту права на здоров'я жінок у контексті протидії домашньому насильству. Наголошується, що найчастіше від домашнього насильства потерпають саме жінки, зокрема утискається їхнє право на здоров'я. Проаналізовано захист права на здоров'я на міжнародному рівні та запропоновано шляхи імплементації міжнародних норм до законодавства України.

Ключові слова: домашнє насильство, насильство щодо жінок, здоров'я, захист права на здоров'я.

Постановка проблеми. Сім'я, як осередок суспільства, на жаль не завжди спроможна виконувати свої головні функції щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей без підтримки держави. Та незважаючи на діяльність держави, спрямовану на регулювання відносин у сімейному середовищі, невирішеною залишається проблема домашнього насильства. Домашнє насильство є посяганням на здоров'я фізичної особи (жінок або дитини), а тому актуальності набуває розгляд питання про захист права на здоров'я як на загальноєвропейському рівні, так і на державному.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обрана тема вже неодноразово досліджувалася багатьма науковцями, серед яких: І. О. Бандурка, О. М. Бандурка, К. Б. Левченко, О. М. Литвинов, Ю. А. Крук, Р. О. Стефанчук та ін.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила до-

машинне насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

За словами Анастасії Дєєвої, заступника Міністра внутрішніх справ України з питань європейської інтеграції, кожен день поліція фіксує 348 фактів домашнього насильства, і в 70–80 % випадків його жертвами стають жінки. Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень за замовленням Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї [2].

Насильство стосовно жінок тлумачиться як порушення прав людини і форма дискримінації щодо жінок та означає всі акти насильства щодо жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання, зокрема погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі незалежно від того, відбувається це в публічному чи приватному житті [3, с. 10].

Беззаперечним є той факт, що під час вчинення домашнього насильства страждає здоров'я жінок, як благо та як гарантоване Конституцією України право на здоров'я.

Статутом Всесвітньої організації охорони здоров'я визначено, що здоров'я є станом повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутністю хвороб та фізичних дефектів [4]. Таке ж поняття віддзеркалено також у ч. 2 ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я [5] та в деяких інших нормативно-правових актах.

Право на здоров'я слід визначати, як особисте немайнове право фізичної особи щодо володіння та використання як особистого немайнового блага, що виражається в системі різного роду правомочностей, спрямованих на охорону, підтримку, захист, відновлення або навіть погіршення свого стану.

Поняття «здоров'я» є комплексним та включає в себе фізичне, психічне та психологічне здоров'я людини.

Тобто під час вчинення домашнього насильства проти жінок потерпає як фізичне, так і психічне (психологічне) здоров'я. А тому поряд із питанням протидії домашньому насильству тісно пов'язано й захист права на здоров'я жінок.

В Україні існує низка засобів захисту права на здоров'я жінок як цивільно-правового, адміністративно-правового, так і кримінально-правового характеру. Зокрема, Розділ 2 Особливої частини Кримінального кодексу України [6] передбачає відповідальність за низку злочинів, що посягають на здоров'я особи.

На загальноєвропейському рівні досить розгалужена система органів та інституцій, діяльність яких спрямовано на охорону здоров'я, створена Радою Європи. Характерним для цих інституцій є те, що кожен елемент у міру своїх повноважень приділяє увагу питанням захисту права на здоров'я, при цьому покликаний слугувати інтересам громадян і держав-членів, забезпечувати послідовність, ефективність і наступність його політики і дій.

Аналізуючи відповідність українського законодавства про охорону

здоров'я до вимог Ради Європи, слід відзначити, що зобов'язання України базуються на трьох принципах, а саме: верховенство права, демократичний плюралізм та захист основних прав і свобод людини. Співпраця України і Ради Європи у сфері захисту права на здоров'я людини доволі активна і виявляється в першу чергу за рахунок підписання та ратифікації низки важливих конвенцій та договорів, у т. ч. за рахунок участі в розробленні міжнародних договорів, що відповідають на виклики сучасності [7].

Одним із таких документів є Конвенція Ради Європи із запобігання насильству щодо жінок та домашнього насильства та боротьби з цими явищами (далі – Конвенція, Стамбульська конвенція), яка була підписана Україною в листопаді 2011 р. [8].

Конвенцію спрямовано на посилення відповідальності держави за відсутність відповідної реакції на насильство над жінками. Це є перший міжнародний договір, що містить визначення гендерної належності. Це означає, що нині визнається, що жінки і чоловіки не тільки є біологічними особинами жіночої або чоловічої статі, але існує також і соціально сконструйована категорія гендерної приналежності, що визначає особливі ролі й поведінку в жінок і чоловіків. Дослідження показали, що деякі ролі та форми поведінки можуть сприяти тому, щоб насильство щодо жінок ставало прийнятним. У Конвенції перераховано низку абсолютно нових кримінальних злочинів, таких як каліцтво операціями на жіночих геніталіях, насильницькі шлюби, переслідування, насильницькі аборти і насильницька стерилізація. Це означає, що держави повинні ввести за такі серйозні злочини відповідальність, якої раніше не було передбачено в їхніх правових системах. У Конвенції міститься заклик до того, щоб залучати до цієї діяльності всі відповідні державні установи і служби, для того щоб боротьба з насильством щодо жінок і з домашнім насильством велася скоординовано. Це означає, що державні установи повинні діяти не поодиночці, а працювати на основі домовленостей про співпрацю.

Конвенція створює правові рамки захисту жінок від насильства та домашнього насильства, дія яких має спрямованість на запобігання таким явищам та ліквідацію їх і передбачає міжнародний механізм моніторингу упровадження положень Конвенції на національному рівні.

Україна – 17-та держава, що підписала дану Конвенцію, тим самим засвідчивши увагу держави до проблем гендерної рівності та боротьби з насильством над жінками та домашнім насильством.

На жаль до сьогодні Конвенція залишається не ратифікованою Україною. Наше законодавство не передбачає можливості ратифікації міжнародних договорів із подальшим внесенням змін до чинного законодавства. А для того щоб цю Конвенцію було ратифіковано, потрібно внести зміни до близько десяти законів і значної кількості кодексів, серед яких: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Сімейний кодекс України, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та ін. Що стосується Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», то за-

раз готується його нова редакція – проект закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Важливо не лише внести зміни до законів, але й передбачити механізми їхньої реалізації. Необхідно поліпшити рівень обізнаності про насильство щодо жінок та домашнє насильство серед органів правопорядку, охорони здоров'я, працівників суду, інших фахівців. А також – загалом серед пересічних громадян, які повинні і протистояти проявам такого насильства, і допомогти його жертвам у разі необхідності. Тобто нам ще належить виконати складну і велику за обсягом роботу на законодавчому рівні.

Спеціально під ратифікацію Стамбульської конвенції створено міжвідомчу робочу групу. До її складу увійшли представники багатьох міністерств, зокрема: Міністерства закордонних справ України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України. Тому дуже важливо налагодити ефективну співпрацю між ними.

Важливим кроком України до імплементації міжнародних норм, зокрема Стамбульської конвенції, є прийняття у 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», який набирає чинності з 11.01.2019 р. [9].

Ухваленим Законом до Кримінального кодексу вводиться стаття про домашнє насильство, у якій наається визначення терміна «домашнє насильство» — умисне систематичне фізичне, психологічне або економічне насильство по відношенню до нинішнього або колишнього чоловіка чи дружини або іншого родича, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілого. Покарання – 150–240 годин громадських робіт, арешт до 6 місяців, обмеження волі до 5 років або позбавлення волі до 2 років. Депутати уточнили в Кримінальному кодексі положення статей, що стосуються сексуального насильства. У Кримінальному кодексі також прописали, що обтяжувальною обставиною при вчиненні злочину буде вчинення його у присутності малолітнього, злочин щодо психічно хворої людини або малолітнього. Обтяжувальною обставиною також буде також вчинення злочину щодо як чинного, так і колишнього чоловіка (дружини).

Висновок. Незважаючи на прийняття вказаного Закону, слід зазначити, що Стамбульська конвенція досі залишається не ратифікованою Україною. Ратифікація Стамбульської конвенції якраз і передбачатиме гармонізацію відповідного українського законодавства з європейським. Безумовно, така гармонізація законодавства буде великим поштовхом до протидії насильству в сім'ї в цілому та захисту права на здоров'я жінок зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
2. Щороку в Україні від домашнього насильства гинуть 600 жінок (інфографіка). URL: <https://www.unian.ua/society/2233774-schoroku-v-ukrajini-vid-domashnogo-nasilstva-ginut-600-jinok-infografika.html>.
3. Протидія домашньому насильству: практ. посіб. для поліцейських /

Проект Ради Європи «Боротьба з насильством щодо жінок та дітей в Україні». URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.

4. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. Статут, Міжнародний документ від 22.07.1946. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_599.

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст.19

6. Кримінальний кодекс України. Офіційний текст. Київ: Право, 2003. 176 с.

7. Крук Ю. А. Захист права на здоров'я в Раді Європи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 25 с.

8. Конвенція Ради Європи із запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьби з цими явищами. URL: [https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fwww.liberta.dp.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F06%2FConvention-210-Ukrainian.pdf&name=Convention-210 Ukrainian.pdf&page=1&c=5773d0ff0a02](https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fwww.liberta.dp.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F06%2FConvention-210-Ukrainian.pdf&name=Convention-210%20Ukrainian.pdf&page=1&c=5773d0ff0a02).

Стаття надійшла до редакції 14.03.2017.

Елена Валерьевна СИДЕЙ,

кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков)

ЗАЩИТА ПРАВА НА ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН В КОНТЕКСТЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ДОМАШНЕМУ НАСИЛИЮ

Рассматривается проблема защиты права на здоровье женщин в контексте противодействия домашнему насилию. Отмечается, что чаще всего от домашнего насилия страдают именно женщины, в т. ч. страдает их право на здоровье. Проанализирована защита права на здоровье на международном уровне и предложены пути имплементации международных норм в законодательство Украины.

Ключевые слова: домашнее насилие, насилие в отношении женщин, здоровье, защита права на здоровье.

Olena V. SIDEI

PhD in Law,

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

PROTECTION OF THE RIGHT TO WOMEN'S HEALTH IN THE CONTEXT OF COUNTERACTING DOMESTIC VIOLENCE

The author of the article has studied the problem of protecting the right to women's health in the context of counteracting domestic violence. It has been noted that women most often suffer from domestic violence, including their right to health. The protection of the right to health at the international level has been analyzed and the ways of implementing international norms into Ukrainian legislation have been suggested.

Key words: domestic violence, violence against women, health, protection of the right to health.